

PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA W KONINIE
ДЕРЖАВНА ВИЩА ПРОФЕСІЙНА ШКОЛА В КОНІНІ
UNIwersytet Narodowy w Użhorodzie
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
CHERSONSKI WYDZIAŁ ODESIEGO UNIwersytetu Spraw Wewnętrznych
ХЕРСОНСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
KIJOWSKI UNIwersytet Międzynarodowy

**ROZWÓJ NOWOCZESNEJ EDUKACJI I NAUKI –
STAN, PROBLEMY, PERSPEKTYWY.**

TOM IV: ZMIANY I SYNERGIA W ROZWOJU NAUK I EDUKACJI

Pod redakcją naukową:
Jan Grzesiak, Ivan Zymomyra, Wasyl Ilnytskyj

**РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ:
РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.**

TOM IV: ЗМІНИ ТА СИНЕРГІЯ В РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

За науковою редакцією:
Ян Грєсяк, Іван Зимомря, Василь Ільницький

Konin – Użhorod – Cherson – Kijów
2020

Конін – Ужгород – Херсон – Київ
2020

Піддубна О., Максимчук А. Розвиток художньо-творчих здібностей студентів спеціальності 014.12 Середня освіта (образотворче мистецтво) під час самостійної роботи з дисциплін «Живопис», «Композиція»	178
Плужнікова Т., Краснова О., Безбородько М. Сміття та його вплив на навколишнє середовище.....	186
Польовий А., Божко Л., Барсукова О. Вплив погодних умов на вирощування льону довгунцю в Чернігівській області.....	197
Прохорова Л., Гришко С., Непша О. Підземні води району курорту «Кирилівка»: гідрогеологічні умови залягання, використання та охорона.....	206
Романова Н. Асоціативне поле емоції Schuldgefühl «провина» в німецькій та австрійській лінгвокультурах.....	220
Стенцель Й., Поркуян О., Літвінов К. Математичне моделювання нелінійних процесів енерго-масоперенесення методом балансу швидкостей.....	229
Трубавіна І., Каліна К., Данилюк І. Здоров'язбереження студентів як реалізація соціальної профілактики негативних явищ в молодіжному освітньому середовищі.....	250
Федишин М. Лінгвістичні моделі репрезентації національних шкіл дискурсу.....	259
Харченко Н., Кундій Ж., Ющенко Ю. Освітні послуги в умовах дистанційного навчання.....	269
Яровенко Т. «Хроніки Задзеркалля»: літературно-фаховий часопис навчального закладу пенітенціарної установи.....	277
Відомості про авторів.....	288

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ В МОЛОДІЖНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

The study exposes the requirement to use health-preserving technologies in the social prevention of negative phenomena in the higher educational institution environment by the implementation of social and in the educational work by the higher educational institution and by the social work subjects of the community themselves.

Key words: *health, health-preserving technologies, social prevention, negative phenomena, the environment of a higher educational institution.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, відповідно до світових тенденцій, відбувається процес різкого погіршення стану здоров'я серед населення. Такий процес спричинений таким факторами, як зміна соціальних потреб, заміщення реального спілкування віртуальним, погіршення екологічних і соціальних умов життя, інтенсивний розвиток технологій, що знайшли своє негативне відбиття на якості продуктів харчування, зміні джерел інформації та способів їхнього отримання, а також низкою епідемій (пташиний грип, свинячий грип, Ебола) та пандемією Covid-19.

Тенденція ж до зниження рівня здоров'я молоді відзначається медиками протягом останніх років. На сьогодні існує широке коло досліджень, у яких висвітлені проблеми й шляхи подолання проблем зі здоров'я серед молоді (Баранов А., Кучма В., Сухарева Л.). Проте, на наш погляд, збереження здоров'я і профілактика захворювань є найбільш ефективним у порівнянні з тривалим коштовним лікуванням отриманих захворювань внаслідок безвідповідального ставлення до свого здоров'я. Навіть ВООЗ говорить про необхідність відповідального самолікування – турбуватися постійно про своє здоров'я і йти до лікаря у випадку появи незанихнутих симптомів [15, 16, 17]. Виникає питання про формування культури здоров'я та профілактику негативних явищ (алкоголізм, наркоманія, невпорядковані статеві зв'язки і незахищений секс, запобігання гепатиту, туберкульозу тощо) у молодіжному освітньому середовищі. Оскільки саме освітнє середовище стає основним для студентів в плані засвоєння нового способу життя і цінностей, звичок, тут вони проводять багато часу, у т.ч. в гуртожитках, секціях, гуртках тощо, то саме заклад вищої освіти і повинен дбати про збереження здоров'я студентів і соціальну профілактику негативних явищ в молодіжному середовищі. Виникає питання, як це зробити, які технології цьому сприятимуть. Оскільки здоров'язбереження проблема держави, суспільства, мікро- та макросередовища і самої особистості (враховуючи фактори соціалізації і розвитку особистості), то питаннями здоров'язбереження молоді мають займатися не тільки медичні установи, батьки, але й самі студенти, заклади освіти. Збереження здоров'я нації визначено на державному рівні як завдання діяльності соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на інших суб'єктів соціальної роботи з дітьми та молоддю (соціальна профілактика), підтримується як національна ідея на усіх рівнях людського суспільства. У Конституції України здоров'я визнається найвищою соціальною цінністю. У Націона-

льній доктрині розвитку освіти також зазначено необхідність «виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності» [9]. Зазначені вище документи, сучасні наукові дослідження підтверджують той факт, що питання здоров'язбереження займають провідне місце серед напрямів розвитку теорії та практики освіти. Саме тому постає необхідність у формуванні здоров'язбережувального середовища у ЗВО, провадженні здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес. Відповідно до закону України «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти та іншим нормативно-правовим документам потреба у здоров'ї та його збереженні визначено основоположною у системі життєвих цінностей й необхідною для само актуалізації людини [7, 9]. Отже, багато в чому залежить від активності і свідомості самої особистості молодшої людини. Враховуючи вищевикладене, проблема здоров'язбереження студентів має стати напрямком виховної і соціальної роботи в закладі вищої освіти, треба соціально виховувати і стимулювати студентів до самовиховання в цьому напрямку.

Таким чином, мета статті полягає в дослідженні можливостей використання технологій здоров'язбереження студентів як напрямку соціальної профілактики і виховної роботи закладу вищої освіти.

Слід відзначити, що відповідно до результатів медичних досліджень, переважна більшість молоді студентського віку мають незадовільний стан здоров'я і хронічні захворювання [1]. До основних чинників, що спричиняють погіршення стану здоров'я серед студентів, слід також додати й соціальні (зміна стереотипів, режиму харчування, самостійність у прийнятті рішень щодо способу та якості життя, зниження фізичної активності). До того ж здійснюється зміна факторів соціалізації розвитку особистості – сім'я перестає бути найбільш впливовим фактором на особистість молодшої людини, а її здоровий режим життя, харчування, цінності перестають впливати на щоденне життя особистості студента, який мешкає вдалі від батьків. Замість цього студент починає засвоювати цінності студентського середовища, способу життя, субкультуру студентів, які не завжди в пріоритеті мають якість життя, харчування, турботу про своє здоров'я. Молода людина хоче встигнути якомога більше за рахунок сну: вчитися, розважатися, заробляти гроші, кохати тощо. Здоров'я є: тому воно не є тим, що треба здобувати, берегти. Наслідком є його втрата. Підтверджує цю думку ВООЗ [2]: здоров'я визначається по-перше, умовами і способом життя (51%), по-друге, генетичними факторами, по-третє, навколишнім середовищем (див. рис.1).

Як показав проведений нами теоретичний аналіз науково-педагогічної, медичної літератури і сучасних наукових досліджень, науковцями відзначається різке зниження здоров'я української нації: так, Л. Рибалко наголошує, що у нашій державі відбувається зниження індексу якості життя (з 45 на 75 місце в світі) та тривалість життя населення (з 69,2 до 62,1 роки) [8, с. 7]. Це в час, коли в усіх розвинених країнах спостерігається збільшення тривалості життя і поліпшення його якості. Під якість життя розуміють сьогодні: економіко-філософську категорію, яка постійно еволюціонує та характеризує матеріальну та духовну комфортність існування людей. Головними завданнями в концепції якості життя проголошуються: забезпечення фізичного та морального здоров'я суспільства; поширення вживання населенням екологічно

чистих продуктів харчування; гармонізація умов праці [23]. Отже, здоров'я і умови для його підтримання є основою підвищення якості життя людей і прогресу суспільства. При цьому сьогодні захворювання розглядається як результат комплексу органічних, людських та соціальних чинників. Воно впливає на індивідуума, родину, оточення, потребує тривалого підходу – від профілактики до реадаптації спеціалістами у галузі здоров'я у відкритій системі, у зв'язку із суспільством [23]. Це означає необхідність спеціальної роботи зі здоров'язбереження як профілактики в державі, середовищі, мікросередовищі, сім'ї, з кожною людиною, об'єднання зусиль лікарів, соціальних працівників, педагогів, НДО тощо в інтересах здоров'я кожного і суспільства в цілому. Інтеграція в європейський освітній простір вимагає від нашого суспільства прогресивної й спроможної, інтелектуально розвинутої молоді, що неможливе без здоров'я. Як відзначають сучасні дослідники (Л. Чернявська, І. Криницька, О. Мялюк), саме студенти виступають барометром, що визначає стан здоров'я й соціальний рівень благополуччя усього суспільства.

Рис. 1.

Визначимо чинники, що, на наш особистий погляд, негативно впливають на стан здоров'я сучасної молоді:

- 1) збільшення кількості стресових ситуацій, що пов'язані не тільки зі зміною середовища, а й соціально-політичними подіями в державі (війна, окупація);
- 2) ускладнення кваліфікаційних вимог до майбутніх спеціалістів;
- 3) складна гігієнічна ситуація (пандемія Covid-19), що має наслідком різку зміну форм навчання;
- 4) стрімкий ріст технічних засобів, технологій, що вимагає постійного саморозвитку й самовдосконалення у найкоротший строк;
- 5) негативний екологічний вплив;
- 6) поширення негативних соціальних явищ;
- 7) порушення режиму дня, харчування тощо.

У ході наукового пошуку встановлено, що питання здоров'язбереження студентів ЗВО присвячені роботи І. Смолякової (структуровано й досліджено формування здорового способу життя студентської молоді технічних ЗВО у системі фізичного виховання) [12], Н. Башавець (науково обґрунтовано теоретико-методичні засади здоров'язбережувальної культури студентів економічних ЗВО) [3], Г. Власов (експериментально перевірено і доведено ефективність застосування засобів фізичного виховання для формування здорового способу життя студентів медичних ЗВО) [4], О. Плаксіної (досліджено формування ціннісного ставлення до здорового способу життя студентів педагогічних ЗВО) [10]. Так, сучасні дослідники (Т. Бойко, Т. Редько, Н. Опара) наголошують на необхідності впровадження здоров'язбережувальних технологій, що мають на меті формування особистості «безпечного типу», яка вміє піклуватись про власне здоров'я [11, 7]. Але ці технології не стосуються сучасних умов життя студентів і соціальної профілактики негативних явищ в молодіжному освітньому середовищі. З іншого боку, існуючі технології соціальної профілактики негативних явищ у молодіжному освітньому середовищі (Данильчук, 2018) стосувалися технологій соціальної профілактики злочинів, але не негативних явищ, пов'язаних із збереженням здоров'я.

Здоров'язбереження визначається як сукупність усіх сфер життя, норм і правил, що мають вплив на збереження здоров'я і його раціональне використання й відтворення особистістю [13]. Воно тісно пов'язано в соціально-педагогічному аспекті із здоровим способом життя. Так, О. Федорук вирізняє декілька підходів до визначення поняття «здоровий спосіб життя», а саме: філософсько-соціологічний, що визначає здоровий спосіб життя як показник культурної, соціальної політики держави; медико-біологічний, що створюється на основі санітарно-гігієнічних норм; психолого-педагогічний, що визначається поведінкою, цінностями й діяльністю людини [20]. Нас цікавить останнє визначення, бо воно дозволяє всі інші ознаки перевести в план практичної профілактичної роботи зі студентами в ЗВО. Як зазначає В. Титаренко, здоровий спосіб життя включає фізичне, духовне і соціальне здоров'я [14, 66]. До складових здорового способу життя науковці додають: режим праці та відпочинку, організацію та тривалість сну, фізичну активність, загартовування, харчування, дотримання санітарно-гігієнічних норм, подолання шкідливих звичок, культуру спілкування, а також психологічний і фізіологічний стан організму взагалі (І. Трубавіна, Л. Данильчук, В. Титаренко). Саме взаємодія й функціонування усіх трьох компонентів може дати гарний результат. Також науковцями (В. Титаренко, І. Іванова, С. Поліщук) встановлено необхідність проведення профілактики здорового способу життя через зміни стилів і способу життя, боротьбу зі шкідливими звичками, подолання несприятливих для здоров'я чинників і дій особистості.

Таким чином, змістом соціальної профілактики негативних явищ в молодіжному середовищі є формування у студентів здорового способу життя, обмеження і усунення негативних факторів, що сприяють існуванню негативних явищ у ЗВО, пропагування і стимулювання моделі життя без негативних явищ і звичок, усунення умов і обставин, як можуть сприяти негативним явищам у ЗВО, превентивна виховна робота, формування соціальної активності особистості в позитивних видах діяльності, соціальне загартовування молоді. Доцільним, на наш погляд, є доповнення цього зміст-

ту для ЗВО посиленими соціально-педагогічним і соціально-медичним аспектами: соціально-педагогічний доводить до свідомості молоді позитивну модель здорового способу життя і цінність здоров'я та його можливостей, приклади наслідків його втрати і що робити, щоб щоденна життєдіяльність студента була здоров'язбережувальною, організацію його життя за цими основами в ЗВО.

Соціально-медичний аспект здоров'язбереження полягає в наданні послуг лікарями студентам у тому, як відновити і зберегти своє здоров'я через конкретні поради щодо харчування, режиму дня, освітлення, як розпізнати нездорові звички, ознаки нездорового способу життя і негативних явищ, як їх припинити, обмежити вплив на студентів, куди звертатися за допомогою і по реабілітацію, якщо це потрібно тощо. Результатом цього є культура здоров'я особистості і її здоров'язбережувальна компетентність. Як відзначають науковці (Холл, 2014), здоров'язбережувальна компетентність реалізується у спроможності застосовувати усі інші компетентності в конкретних умовах чи обставинах на користь здоров'я, його зміцнення, збереження та покращення [24]. Тобто вона є інтегральною компетентністю в напрямку здоров'я дорослої свідомої людини, яка здатна робити виважений вибір щодо стилю свого життя і звичок, дозвілля, цінностей тощо. Тому на першому місці в реалізації соціальної профілактики негативних явищ у молодіжному освітньому середовищі засобами здоров'язбережувальних технологій є формування свідомості особистості: здоров'я це цінність, їм треба займатися і берегти, знати про здоровий спосіб життя і правила його дотримання, бути впевненими в їх необхідності, розрізняти негативні явища в молодіжному освітньому середовищі (палити, вживати алкоголь, наркотики тощо в громадських містах, в ЗВО тощо), вміти відмовлятися від них і створювати умови для їх обмеження, якщо це шкодить іншим людям. Тут цінним для окремих фахівців ЗВО є знання використання в своїй роботі типології моделей навчання здоровому способу життя, яка розроблена Е. Чарлтон:

1. Медична (профілактична), що полягає у формуванні безпечного стилю поведінки особистості.

2. Освітня, що формує вміння приймати правильні й виважені рішення на основі отриманої інформації щодо відмови від шкідливих звичок і небажання їхнього надбання.

3. Радикально-політична модель передбачає вміння самостійного прийняття рішення щодо здоров'я з урахуванням соціально-політичних, екологічних, фінансових і гігієнічних обставин у державі.

4. Самопосилення, що спирається на радикально-політичну модель і спрямована на підтримання здорового способу життя й умінні прийняття приймати правильні рішення для збереження і покращення здоров'я.

5. Дія на користь здоров'я, що має на меті формування особистісного і громадського здоров'я [21].

Ця модель дозволяє кожному фахівцю ЗВО знайти своє місце в соціальній профілактиці негативних явищ у молодіжному освітньому середовищі. Об'єднують їх дії і заходи, теорія прав людини, теорія розвитку людини, теорія сильних сторін (резілієнсу), теорія сталості, «допомога для самопомоги», профілактичний підхід до соціальної роботи з дітьми та молоддю. Основою є ідея соціальної роботи – створення

соціальних умов для реалізації прав, свобод, законних інтересів дітей та молоді, допомога їм в складних життєвих обставинах, вирішення проблем соціалізації.

У ЗВО здоров'язбережувальні технології в останнє десятиріччя є складовою педагогічних технологій. Вони становлять якісну характеристику педагогічних технологій з точки зору безпеки й збереження здоров'я молоді, тим самим доповнюють і наповнюють педагогічні технології ознаками збереження здоров'я [13]. Таке поєднання поняття педагогічних технологій зі здоров'язбережувальними призводить до формування у студентів здоров'язбережувальної компетентності, набуття навичок і вмінь збереження та зміцнення здоров'я, як особистого, так і суспільного, а також до вироблення потреби і звички до здорового способу життя як необхідної якості останнього [13].

На сьогодні науковцями (И. Акоюн, 2011, А. Вербицкий, 2010, О. Иминова, 2011) в основу здоров'язбережувальних технологій покладено: професійну компетентність, що полягає у професійній готовності педагогів до роботи у напрямі збереження здоров'я, наявність знань й вміння їх застосувати для розвитку здоров'я та формуванню здорового способу життя); гарантії дотримання і виконання прав людини щодо зміцнення й збереження здоров'я на основі Конституції, Хартії прав людини, законів «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо; безпеку діяльності й навчально-виховного процесу у ЗВО для здоров'я студентів; чітке виконання алгоритму для зміцнення і збереження здоров'я студентів: визначення рівня ставлення до особистого здоров'я – аналіз чинників, що негативно впливають на здоров'я особистості – розробка шляхів і алгоритму виконання послідовних дій, спрямованих на покращення здоров'я – оцінка отриманих результатів; створення сприятливих умов для збереження і покращення здоров'я на рівні держави й ЗВО; моніторинг рівня сформованості здоров'язбережувальних компетентностей студентів ЗВО.

Це означає необхідність спеціальної підготовки кураторів ЗВО до такої роботи, методичну роботу з ними, співпрацю та взаємодію з лікарями і соціальними працівниками поза межами ЗВО, спільні з ними угоди та заходи за єдиним виробленим планом, єдині вимоги для всіх співробітників ЗВО щодо викоренення негативних явищ (паління, алкоголізму, наркоманії тощо), участь всього колективу науково-педагогічних працівників, адміністрації і студентів в дотримання здорового способу життя і стимулюванні його в ЗВО, наявність у плані виховної роботи факультетів і роботи з особовим складом напрямку «соціальна профілактика негативних явищ у ЗВО», нетерпимість до всіх, хто порушує норми здорового способу життя і дозволяє негативні явища в ЗВО, визначення критеріїв і показників порушення здорового способу життя, негативних явищ у ЗВО і наявність нормативних документів, які стимулюють дотримання здорового способу життя і карають за негативні явища в ЗВО тощо. Отже, окрім пропагування позитивної моделі життя зі здоровим способом життя, потрібні і умови для обмеження впливу негативних явищ, що дає зміст поняття соціальна профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі. І це також основа для об'єднання дій всіх, хто працює з молоддю в напрямку збереження її здоров'я.

Здоров'язбережувальні технології передбачають формування серед молоді активного інтересу до ведення здорового способу життя, що входить до стимулювання

здорового способу життя і створення умов для не прояву негативних явищ у ЗВО. Це можливо засобами соціальної реклами здорового способу життя, медичних послуг і установ, які допомагають позбутися негативних звичок (типу клінік, дружніх для молоді), різноманітних конкурсів, змагань, наукових заходів з проблеми, волонтерства в дитячих будинках і центрах реабілітації тощо. Основними технологіями тут є «рівний рівному», укріплення сім'ї або особистості, технологія орієнтації на сильні сторони, реконструкції характеру, педагогічної підтримки, пропагування, інформаційних кампаній тощо [17].

Проблеми здоров'язбереження студентів на сучасному рівні розвитку українського суспільства вирішується не тільки через просвітницько-педагогічну, спортивну, медико-гігієнічну діяльність і рекреаційну інфраструктуру, але й через використання трекерів фізичної активності, додатків персонального аналізу стану здоров'я, що надають можливість не тільки відстежувати, але й вносити корективи, спрямовані на його покращення, програм щодо правильного харчування та якості їжі тощо. Саме впровадження інформаційних технологій у ЗВО щодо соціальної профілактики негативних явищ у молодіжному освітньому середовищі підвищують вмотивованість студентів до збереження та покращення власного здоров'я. Тут важливо стимулювання до самовиховання і самовдосконалення студентів, доцільним є самоаналіз на технічній основі студентами власного щоденного життя і режиму дня, харчування тощо, консультування з фахівцями з виявлених проблем, планування життя, активності на основі перспективних ліній, з урахуванням тайм-менеджменту і раціонального режиму дня, сильних сторін особистості, їх самопомоги, участі в групах підтримки тощо [19].

Таким чином, бачимо можливості реалізації соціальної профілактики негативних явищ у ЗВО через здоров'язбережувальні технології в спільній та окремій діяльності різних фахівців, які працюють з молоддю, взаємодії з фахівцями і установами громади, активізації самої молоді на власне здоров'язбереження. Етапами реалізації змісту соціальної профілактики негативних явищ у ЗВО є: стимулювання до самодіагностики студентів і виявлення проблем в ЗВО з негативними явищами, створення умов для формування позитивного ставлення у студентів і викладачів до такої роботи, формування їх свідомості і компетентності до таких дій, підтримка позитивних звичок і здорового способу життя, стимулювання їх прояву і створення умов для їх обмеження, стимулювання до самовиховання надалі в цьому напрямку. На всіх етапах можуть діяти як технології, форми і методи окремого фаху, так і спільні технології («рівний рівному» тощо), фахівці можуть працювати як за окремим, так і за спільним планом роботи, потрібні умови в ЗВО для такої роботи: організаційні, нормативні, педагогічні, методичні, соціальні, технічні тощо.

Подальшого дослідження вимагають розробки соціально-виховних технологій, спрямованих на встановлення «правильного» ставлення до власного здоров'я особистості, зокрема, в громаді й українському суспільстві взагалі, що особливо важливо в епоху пандемії Covid-19, де потрібне відповідальне ставлення не тільки до свого здоров'я, але і до здоров'я незнайомих людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми здоров'я студентів. Комунальне некомерційне підприємство Миська студентська лікарня Харківської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studhosp.city.kharkov.ua/%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96/> [06.10.2020]
2. Баранов А., Кучма В., Сухарева Л. Медицинские и социальные аспекты адаптации современных подростков к условиям воспитания, обучения и трудовой деятельности: *руководство для врачей* М., 2007. 352 с.
3. Башавець Н. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: автореф. дис. ... док. пед. наук. Одеса, 2012. 45 с.
4. Власов Г. Формування здорового способу життя студентів вищих медичних навчальних закладів засобами фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2012.
5. Данильчук Л. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... докт. пед. наук: спец.13.00.05 – соціальна педагогіка. Тернопіль, 2018. 38 с.
6. Европейская программа работы на 2020–2025 гг. Совместные действия для улучшения здоровья жителей Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333909/70wd11r-rev4-EPW-200673.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [07.10.2020]
7. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII.
8. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / За заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль: Осадца В.М., 2019. 400 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Педагогічна газета*. 2001. № 7 (85).
10. Плаксина О. Формирование ценностного отношения к здоровому образу жизни у студентов педагогических специальностей университета: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Рязань, 2008. 23 с.
11. Редько Т. Проблема збереження здоров'я студентів на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти. *Вісник*. 2015. С. 45–48.
12. Смолякова І. Формування здорового способу життя студентів у системі фізичного виховання вищого технічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2010. 22 с.
13. Сучасні здоров'язбережувальні технології. *Монографія* за ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2018. С. 350–360.
14. Титаренко В. Проблема здоров'язбереження учнів: сьогодення та досвід. *Молодий вчений*. 2018. № 5.3 (57.3). С. 66–69.

15. Трубавіна І. Педагогические пути сохранения и восстановления здоровья личности. *Здоров'я людини: теорія і практика.: зб. матер. наук.-практ. конф. (Суми, 17–19 жовтня 2017 року)* / [ред. О. Єжова]. Суми, 2017. С. 185–186.
16. Трубавіна І. Соціальне загартування особистості в теорії соціальної педагогіки. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика*. 2012. № 3–4. С. 103–111.
17. Трубавіна І. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю: дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганськ, 2009. 420 с.
18. Трубавіна І., Кисла Н. Підтримка в навчанні студентів з соматичними захворюваннями: *навч.-метод. рекомендації*. Харків: Нове слово, 2012.
19. Трубавіна І., Рижкова А. Тайм-менеджмент як умова інтенсифікації навчання майбутніх економістів у ВНЗ: *навч.-метод. рекомендації*. Х.: ТІМ Пабліш Груп, 2012.
20. Федорук О. Здоров'язбереження як об'єкт наукового дослідження. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 6 (43). С. 219–223.
21. Чарлтон Э. Основные принципы обучения здоровому образу жизни. *Вопросы психологии*. 1997. № 2. С. 3–14.
22. Чернявська Л., Криницька І., Мялюк О. Стан здоров'я студентів, проблеми та шляхи їх вирішення. *Медсестринство*. 2017. № 1. С. 24–27.
23. Якість життя. Фармацевтична енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/27/yakist-zhittya> [11.10.2020]
24. Hall C. Developing a competent global health promotion work force: pedagogy and practice. Caroline Hall. Research Fellow, Centre for Health Research. School of Health Sciences, University of Brighton, England, UK. July 2014. 15 p.